

VĒRTĪBIZGLĪTĪBA SLĒPTAJĀ MĀCĪBU PROGRAMMĀ PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

Value Education in Hidden Curriculum in Preschool

Madara Kļaviņa

Rezekne Academy of Technologies, Latvia

Abstract. *The aim of paper 'Value education in hidden curriculum in preschool' is to reveal the hidden curriculum in value education in a preschool. The paper is formed by analyzing the Latvian and foreign authors theory and research about values, value education and the hidden curriculum. Recognizing the impact of the hidden curriculum on the student's value education is important, because hidden curriculum have positive and negative impact of student personality. The paper concludes that research is needed on the impact of the use of hidden curriculum in value education in preschool to minimize negative teacher impact of children value system.*

Research method: analysis of scientific literature.

Keywords: *hidden curriculum, values, value education.*

Ievads

Introduction

Atbilstoši bērna vecumposmam, ar rotaļu palīdzību pirmsskolas skolotājs dod iespēju iepazīt sevi, dabu, sabiedrību, kā arī veidot ieradumus un tikumus, kas ir balstīti uz vērtībām: dzīvība, cieņa, ģimene, darbs, daba un Latvijas valsts (Skola2030, 2019a). Vērtībizglītība ir noteiktu principu, tikumu, normu, attieksmju un rīcības izkopšana izglītības procesā. Pirmsskolas izglītības iestāde ir vieta, kur katrs bērns iegūst pirmās zināšanas, prasmes un iemaņas ārpus mājas un kur sagatavojas nākošajai izglītības pakāpei- pamatizglītībai. Projekta Skola 2030 ietvaros ir izstrādāta pirmsskolas izglītības programma un pirmsskolas izglītības vadlīnijas, kuru saturā ir iekļautas noteiktas vērtības, tikumi un ieradumi. (Skola2030, 2019c). Kādas vērtības tiks ieaudzinātas katrā bērņā ir ļoti atkarīgs no pirmsskolas izglītības skolotāja, jo vērtības nevar iemācīt tieši, tās cilvēks apgūst visu mūžu un bērni tās iemācās no skolotāju parauga, ģimenē, draugu un plašākas sabiedrības lokā (Skola 2030, 2019b). Vērtības veidojas caur pieredzi, kuru bērns iegūst gan izglītības iestādē, gan ārpus tās. Šīs vērtības bērniem var būt atšķirīgas, taču tās ir neatņemama mācību procesa sastāvdaļa (OECD, 2019).

I. Kolosko (2021) norāda, ka slēptā mācību programma Latvijā ir ļoti maz pētīta un par to praktiski nav atrodamā informācija. Slēpto mācību programmu Latvijā ir pētījusi D. Lieģeniece, bet I. Ķestere 2019.gadā ir noorganizējusi starptautisku konferenci „Slēptā mācību programma”, kurā ar savu pieredzi dalījās pētnieki no Latvijas, Lietuvas, Itālijas, Vācijas un Šveices (Rubene, 2019).

Raksta mērķis ir analizēt vērtībizglītības veidošanās procesus slēptajā mācību programmā pirmsskolā.

Pētījuma metode: zinātniskās literatūras analīze.

Vērtību veidošanās process pirmsskolā *Values education in preschool*

Pirmsskolā bērns gūst pirmo apzināto mācīšanās pieredzi, kas ir noteicoša personības veidošanās gaitā. Pirmsskolas izglītības mācību programma nosaka konkrētu vērtību, tikumu un ieradumu apguvi pirmsskolas izglītības iestādēs no 2019.gada (Skola2030, 2018a). Skolotāju pienākums ir attīstīt ieradumus un tikumus, kas ir balstīti konkrētās vērtībās. 1. tabulā apkopotas vērtības, kuru apguvi nosaka pirmsskolas mācību programma, kā arī ieradumi, kuri veicina tikumu veidošanos (Skola2030, 2018b).

1.tabula. Vērtību apguve pirmsskolā (autores veidots pēc Skola2030, 2019)

Figure 3 Value education in preschool (author created Skola2030, 2019)

Vērtība	Tikums	Ieradums
CIENA	Laipnība Solidaritāte Taisnīgums	Veidot cieņpilnas attiecības ar citiem cilvēkiem. Sadarboties ar vienaudžiem un pieaugušajiem.
KULTŪRA	Savaldība Atbildība	Kontrolēt un vadīt savu uzvedību un emocijas.
DZĪVĪBA	Godrība Atbildība	Ievērot zināmos kārtības un drošības noteikumus.
BRĪVĪBA	Drosme Centība	Plānot, vadīt savu izziņas procesu un reflektēt par to.
DABA	Mērenība Atbildība	Saudzēt dabu, taupīt dabas resursus.
LATVIJAS VALSTS	Godīgums	Cienīt savu valsti, godpilni izturoties pret tās simboliem
DARBS	Darba tikums Atbildība	Patstāvīgi rūpēties par savām lietām, mācību vides uzturēšanu kārtībā.

Šīs vērtības ir tikai daļa no vērtībām, kuras skolotāji nodod bērniem atbilstoši vecumposmam ar rotaļu un spēļu palīdzību. Pirmsskolas izglītības iestādē bērni pavada lielāko dienas daļu. Vērtības un tikumi tiek apgūti visas dienas garumā ne tikai rotaļnodarbību laikā. Ārpusnodarbību aktivitātēs, individuālā darba laikā un sarunās ar skolotājām, citiem iestādes pieaugušajiem bērns netieši uztver citu uzskatus un viedokļus.

Vērtības ir relatīvi stabils priekšstats, izmaiņas notiek ilgākā laika posmā- ir nepieciešamas vairākas desmitgades, lai pārmaiņas būtu redzamas un pamanāmas. Lai varētu īstenot noteiktas vērtības, citām jau ir jābūt sociālajā praksē. Tas nozīmē, ka skolotāji visas vērtības bērniem nevar iemācīt uzreiz, tam ir jānotiek pakāpeniski, kā arī skolotāji nevar bērniem iemācīt tās vērtības, kuras viņiem nav nozīmīgas. Vērtības neveidojas pašas, tās tiek iemācītas (Sīle & Sīlis, 2018/2019). Pirmsskolas skolotājas ar savu piemēru, attieksmi un uzskatiem par dažādām lietām tās māca gan ar atklātās pirmsskolas mācību programmas realizāciju, gan slēptajā mācību programmā.

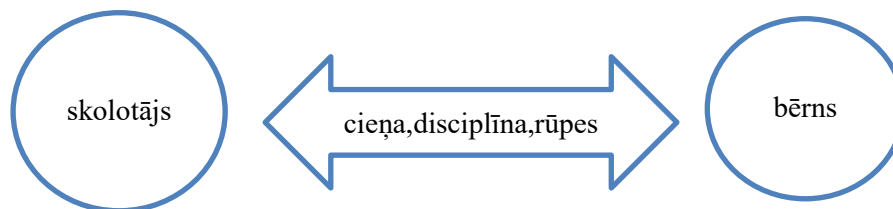
A. Misāne (2016) šo laikmetu salīdzina ar anomiju, kas ir disharmoniskas indivīda un plašākas sabiedrības attiecības, savstarpēja nespēja vienoties par kopējām vērtībām un neuzticēšanās. Raksta autore uzskata, ka šī neuzticēšanās un nespēja vienoties par kopējām vērtībām pandēmijas laikā ir pieaugusi, un kā jau iepriekš minēts, šīs sekas mēs vēl tikai pamanīsim. Obligāta pedagogu vakcinācija un darba pamešana šī iemesla dēļ ir nopietna problēma, jo būtiski palielinājās pirmsskolas pedagogu vakanču skaits.

Pedagogu profesijas prestižs, personīgās problēmas, sabiedrības attieksme nosaka pedagoga vērtības, kuras tālāk nodod bērniem slēptajā mācību programmā (Ķestere, 2019). Covid-19 pandēmija ir būtiski mainījusi visas sabiedrības ikdienu un attieksmi pret notiekošo. Skolotājiem palielinājusies slodze, jo biežāk jāaizvieto kolēģi, kā arī jāstrādā attālināti, kas veicina skolotāju izdegšanu un pārslodzi. Šie apstākļi rada neapmierinātību ar notiekošo, valstī pieņemtajiem lēmumiem, kas ietekmē to, kā skolotāji bērniem māca tādas vērtības kā cieņa, brīvība, Latvijas valsts u.c.

Apskatot jaunāko vērtību iedalījumu pēc OECD pētījuma 'Izglītība un prasmes 2030' tiek norādīts, ka sociālās vērtības attiecas uz tiem principiem un uzskatiem, kas ietekmē starppersonu attiecības - cilvēka izturēšanās vienam pret otru, konflikti (OECD, 2019). Pieklājība - labas manieres, sabiedrības normu ievērošana - ir ikdienas pamatvērtības. Svarīgi, lai visi pieaugušie – gan skolotāji, gan pārējie skolas darbinieki un vecāki – spētu vienoties par pamatvērtībām,

sarunāties vērtību valodā savā starpā un ar bērniem, dotu iespēju bērniem vērtības piedzīvot konsekventi, lai veidotu vienotu izjūtu un izpratni par tām (Kolosko, 2021).

Williams un Einarsdottir pētījumā par pirmsskolas skolotāju un bērnu savstarpējo komunikāciju, kurš balstās uz video novērojumiem, to analīzi, tika noteiktas 3 būtiskākās vērtības komunikācijā- rūpes, cieņa un disciplīna. Autore izveidojusi 1. attēlu, lai vizualizētu šo vērtību ietekmi. Pirmsskolas skolotāji izmanto dažādas pieejas, lai bērnus iepazīstinātu ar šīm vērtībām atkarībā no profesionālās pieredzes un personības (Williams, & Einarsdottir, 2019). Šīs vērtības bērniem ikdienā tiek nodotas netieši, tātad slēptās mācību programmas ietvaros.

*1.attēls. Būtiskākās vērtības komunikācijā
(autores veidots pēc Williams, & Einarsdottir, 2019)
Figure 1 Major values in communication
(author created by Williams, & Einarsdottir, 2019)*

Skolotāja personīgajām vērtībām un pieredzei ir būtiska nozīme, jo tās nosaka, kādas vērtības bērns apgūs pirmsskolā. Cieņa, rūpes un disciplīna ir subjektīvi jēdzieni, kurus nav iespējams izmērīt konkrētos rādītājos un kritērijos. Tādēļ būtiska ir skolotāja paša attieksme un motivācija šīs vērtības izkopt pašam un mācīt tās bērniem pirmsskolā.

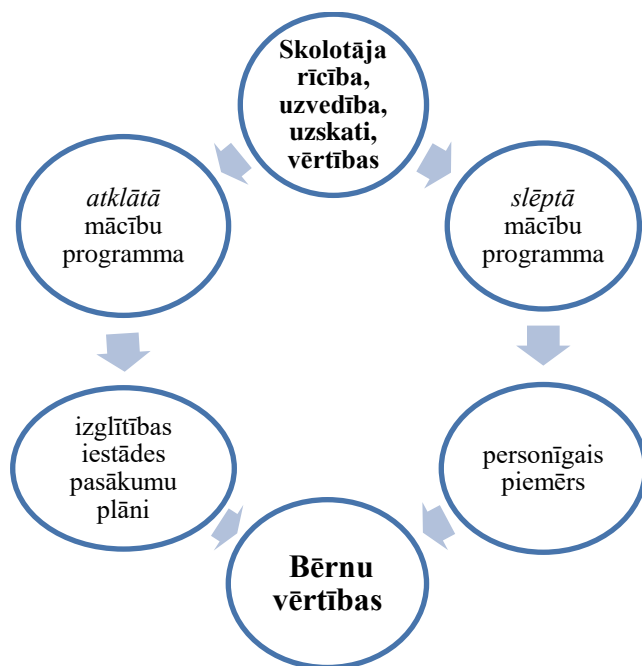
Slēptā mācību programma pirmsskolā *The hidden curriculum in preschool*

Slēptā mācību programma ietver sevī zināšanas, vērtības, izturēšanos, paradumus, attieksmes un uzskatus, kurus bērni apgūst netieši mācību procesa laikā. Šie visi aspekti ir izglītības procesa vidējais iznākums (Alqomoul, & Alroed, 2017). I. Kolosko (2021) slēpto mācību programmu definē kā - izglītības programmu, kas skolēniem tiek nodota bez apzināta nodoma, mērķa, standartizēta satura un nav rakstiski definēta. Skolēniem regulāri, netieši tiek nodotas vērtības,

principi un normas, kas ir ārpus atklātās jeb oficiālās mācību programmas. (Darba autore turpmāk lietos atklātās mācību programmas jēdzienu.) Šī definīcija ir pretrunā ar citu autoru viedokli, kuri norāda, ka slēpto mācību programmu skolotāji var izmantot arī tieši, lai uzspiestu bērniem savu viedokli un uzskatus par sabiedrību un norisēm tajā (Alsubaie, 2015). Darba autore, balstoties uz autoru dažādiem viedokļiem, slēpto mācību programmu definē kā mācību programmu, kas bērniem nodod zināšanas, vērtības, attieksmes un paradumus tieši un netieši ārpus atklātās mācību programmas.

Slēptajai mācību programmai pastāv gan pozitīvas, gan negatīvas iezīmes, jo skolotājs savas vērtības un uzskatus skolēniem var nodot apzināti izmantojot slēpto mācību programmu, gan neapzināti par to pat nezinot (Alsubaie, 2015).

Pirmsskolas vecums ir nozīmīgs posms bērna personības veidošanās procesā, jo tiek iegūta pirmā socializēšanās pieredze - tiek iegūta attiecību veidošanās pieredze, apgūtas sabiedrības vērtības, veidojas attieksme pret dažādām lietām. Slēptā mācību programma sevī ietver normas, vērtības un uzskatu sistēmu, kas bērniem tiek mācīta pirmsskolas ikdienā, caur mācību saturu un sociālajām attiecībām. Balstoties uz dažādu autoru teorijām par vērtību veidošanos, autore izveidojusi 2. attēlu, lai vizuāli atainotu vērtību veidošanās procesu bērniem pirmsskolā. Bērna vērtības veidojas abu mācību programmu realizācijas rezultātā.

2.attēls. *Vērtību veidošanās process* (autores veidots)
Figure 2. *Value education process* (created by the author)

Skolotājs ar savu personīgo piemēru attiecībās ar bērniem, kolēģiem, vecākiem māca bērniem savas vērtības, kuras netieši bērni apgūst un pieņem kā savas. Slēptās mācību programmas nozīmei piemīt gan pozitīvas, gan negatīvas iezīmes. Balstoties uz I. Kolosko (2021) pētījuma secinājumiem par vērtībizglītības procesa iezīmēm slēptajā mācību programmā pirmsskolas izglītības iestādē, autore izveidojusi 2.tabulu.

2.tabula. *Slēptās mācību programmas iezīmes* (autores veidots pēc Kolosko, 2021)

Table 2. *Types of hidden curriculum* (created by the author by Kolosko, 2021)

Pozitīvās iezīmes	Negatīvās iezīmes
<ul style="list-style-type: none"> • pirmsskolas skolotājs māca bērniem sabiedrības vērtības un normas; • pirmsskolas skolotājs māca bērniem akadēmiskās zināšanas, kā arī veido vērtīborientāciju, raksturu • uztur kārtību un taisnīgumu izglītības iestādē - pedagogs izstrādā grupas noteikumus, kas ir ārpus mācību programmas • skolotājs māca bērniem savas personīgās vērtības, uzskatus, attieksmes un paradumus, kurus bērns apgūst no skolotāja parauga un piemēra. 	<ul style="list-style-type: none"> • tiek pastiprināta dzimuma nevienlīdzība - notiek bērnu salīdzināšana pēc dzimuma; • tiek pastiprināta sociālā nevienlīdzība - pedagogam ir atšķirīga attieksme pret bērnu, kas nāk no daudz bērnu ģimenes vai no ģimenes; • tiek uzspiestas sabiedrības pastāvošas vērtības un normas - pakļauties pedagoga principiem un uzskatiem

Izpratnei par slēpto mācību programmu ir nozīme, jo kā redzams tabulā, ir daudz negatīvo iezīmju, kuras skolotāji savā ikdienā ievieš, ja apzināti nedomā par savu uzvedību, pausto attieksmi netiešā mācību procesā.

Secinājumi

1. Vērtībizglītība ir noteiktu principu, tikumu, normu, attieksmju un rīcības izkopšana izglītības procesā
2. Slēptā mācību programmā bērniem nodod zināšanas, vērtības, attieksmes un paradumus tieši un netieši ārpus atklātās mācību programmas.
3. Skolotājus nepieciešams izglītēt par slēptās mācību programmas nozīmi, lai mazinātu negatīvu iezīmju veidošanos vērtībizglītībā

4. Bērnu vērtības veidojas atklātās un slēptās programmā, kuru skolotājs realizē balstoties uz savām personīgajām vērtībām, uzskatiem, ieradumiem un attieksmēm.
5. Vērtībizglītības veidošanās slēptajā mācību programmā pirmsskolā notiek caur netiešo mācību procesu - bērnam sekojot skolotāju piemēram, uzvedībai un iestādē pieņemtajām vērtībām un uzvedības normām.

Summary

The article is based on analyse views and insights of different authors on value education in hidden curriculum in preschool.

Based on theoretical analysis of value education and author personal work experience in preschool, the author concludes that both the hidden and open curriculum are important in the value education process.

The hidden curriculum influences the formation of children personality, since habits, norms, attitudes and value are passed from teachers both indirectly and unknowing and directly.

Folowing the analysis of literature, the author concludes:

1. Value education is development of certain principles, virtues, norms, attitudes and actions in the educational process.
2. The hidden curriculum transfers knowledge, values, attitudes and habits directly and indirectly to children outside the open curriculum.
3. Teachers need to bē educated abot the importance of the hidden curriculum to reduce the development of negative features in value education.
4. The values of children are formed in the open un hidden curriculum whitch teacher implements based on her personal values, habits and attitudes.

Literatūra References

Algomoul, M., & Alroud, A. (2017). Impact of hidden curriculum on ethical and aesthetic values of sixth graders in tafila directorate of education. *Journal of Curriculum and Teaching*, 6(1), 35-44. DOI: <https://doi.org/10.5430/jct.v6n1p35>

- Alsubaie, M.A. (2015). Hidden Curriculum as One of Current Issue of Curriculum. *Journal of Education and Practice*, Vol.6, No.33. Pieejams: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1083566.pdf>
- Ķestere, I. (2019). *Izglītības vēsturniece: pedagogiem patiesi ir ar ko lepoties*. Pieejams: <http://www.aprinkis.lv/index.php/viedokli/6715-izglitibasvesturniece-pedagogiem-patiesi-ir-ar-ko-lepoties>
- Kolosko, I. (2021). *Atklātā un slēptā mācību programma vērtībizglītībā pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: Latvijas Universitāte.
- OECD (2019). OECD learning compass 2030. Pieejams: http://www.oecd.org/education/2030-project/teachingandlearning/learning/attitudesandvalues/Attitudes_and_Values_for_2030_concept_note.pdf
- Rubene, Z. (2019). *PPMF Pedagoģijas zinātniskā institūta konference – seminārs 'Slēptā mācību programma / hidden curriculum'*. Pieejams: <https://www.ppmf.lv/par-mums/zinas/zina/t/50340/>
- Sīle, V. & Sīlis, V. (2018/2019.) Refleksija par vērtībām pagātnes kontekstā. *Akadēmiskā Dzīve*, 54, 72-84. DOI: <http://doi.org/10.22364/adz.54.10>
- Skola2030 (2019a). *Par tikumiskās audzināšanas jēdzienu izpratni*. Pieejams <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/par-tikumiskas-audzinasanas-jedzienu-izpratni>
- Skola2030 (2019b). *Vērtības – būtiska mūsdienu sabiedrības un arī izglītības daļa*. Pieejams <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/zinas/vertibas-butiska-musdienu-sabiedribas-un-ari-izglitibas-dala>
- Skola2030 (2019c). *Pirmsskolas mācību programma*. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/10>
- Skola2030 (2018a). *Pirmsskola. Vadlīnijas*. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/skolotajiem/izglitibas-pakapes/pirmsskola>
- Skola2030 (2018b). *Vērtības un tikumi*. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/macibu-saturs/merki-skolenam/vertibas-un-tikumi>
- Williams, P. & Einarsdottir, J. (2019). Preschool teachers communicating values to children. *International Journal of Early Years Education*, 27, 2, 170-184. <https://doi.org/10.1080/09669760.2019.1602516>